

Kommunstyrelsen

Ånge kommuns svar på motion om nödvändigt vägunderhåll

Sammanfattning

Linda Mattsson, Vår Framtid Ånge politiska utskott, föreslår i sin motion

att Ånge kommun övertar ägande, alternativt ansvaret för drift och underhåll av vägföreningsägda vägar, som ett första steg inom kommunens tätorter samt

att kostnaden för detta arbetas in i budget för kommande år.

Bakgrunden till förslaget är enligt motionären följande:

Efter en period av drygt sextio år, när Ange kommun anpassat sig till ett allt sjunkande befolkningsunderlag, står vi nu inför en framtid med nya företagsetableringar och tillväxt. Detta medför att kommunen på olika sätt behöver skapa förutsättningar för inflyttning och samhällsutveckling inom flera områden.

Många samhällsviktiga vägar drivs av bland annat vägföreningar. Dessa föreningar har inte samma förutsättningar som kommunen, då de kan begränsas av ekonomi, kunskap och möjligheter till upphandling, för att på ett effektivt sätt underhålla vägarna. Därför bör kommunen säkerställa att vägstandarden i kommunen ökar samt att i samband med detta upprätta en tidsplan för fortsatt kontinuerligt underhåll av vägarna. Om ett övertagande av ägande av vägarna innebär ett för dyrt åtagande för kommunen, kan ett alternativ vara att överta ansvaret för drift och underhåll.

Historik och sakläge

Lagstiftning med mera har styrt fördelningen mellan enskilt, kommunalt och statligt väghållaransvar.

I dag sköter kommunen väghållningen i Ånge samt delar av Alby och Fränsta. För de övriga orterna Torpshammar, Ljungaverk och Östavall sköts väghållningen av samfällighetsföreningar. För genomfartsgatorna i samtliga orter är Trafikverket väghållare. Till samfällighetsföreningarna betalar kommunen och staten bidrag vart år.

Kommunen beslutar om lokala trafikföreskrifter inom tätbebyggt område.

I motionen talas om vägföreningar i ”tätort” men för att undvika onödig diskussion om gränsdragning avser kommunledningsförvaltningen följande vägföreningar i fortsättningen.

- Östavalls vägförening
- Sotkrokens vägsamfällighet (väster om järnvägen i Alby)
- Ljungaverks vägförening
- Fränsta Vägförening
- Torpshammars vägförening

Avgiften för medlemmarna i olika föreningar varierar beroende på föreningens kostnader. En skillnad mellan föreningar är hur stora grönytor som finns inom föreningens område men även föreningens ambitionsnivå har betydelse för medlemmarnas avgift.

Samfällighetsföreningarna upplever ofta svårigheter att attrahera engagerade förtroendevalda till styrelsearbetet. De ledamöter som väljs är oftast lekmän och de kunskaper som efterfrågas inom uppdraget är inte varje människas fokus, det tar tid och kräver energi att hämta in den. Ämnen som snabbt blir aktuella finns inom såväl det tekniska, juridiska och ekonomiska området.

Under senare år har insikten om att klimatförändringar kommer att innebära ett varmare och regnrikare klimat i framtiden. Hanteringen av dagvatten från allmän plats är väghållarens ansvar. Tillträde till vägområdet för bredbandsutbyggnad är även det en fråga för väghållaren som med tiden och i takt med bredbandsutbyggnaden fått en mer framträdande roll.

Sammantaget finns det anledning att uppmärksamma att kraven på väghållare att besitta kompetens och resurser i tillräcklig grad för att motsvara alla förväntningar som ställs är betydligt skarpare idag än tidigare.

Det finns flera sätt hur kommunen kan hantera huvudmannaskapsfrågan. Ytterligheterna är att kommunen övertar alla vägar eller att alla gator och vägar blir enskilda.

Mellan ytterligheterna finns en mängd alternativ till lösning, alla har det gemensamt att den som utövar väghållaransvaret måste besitta tillräckliga resurser i form av kompetens och pengar för att upprätthålla anläggningens standard.

Varför skiljer sig vägansvaret mellan våra tätorter

Under olika tider har olika lagstiftning rått vad gäller vem som ansvarar för vägar och grönområden. Nedan ges en översiktlig beskrivning hur juridiken kring ansvarsfrågorna har varit.

Byggnadslagen kom 1947 vilket innebar väsentliga förändringar i förhållandet mellan samhällets och den enskilde markägarens befogenheter. Kommunerna kunde bestämma var och när planer skulle upprättas och vad de skulle innehålla. En ny byggnadsstadga kom 1960 och det kommunala planmonopolet infördes.

Plan- och bygglagen trädde i kraft 1987 och ersatte då byggnadslagen. De tidigare generalplan, stadsplan och byggnadsplan ersattes av översiktsplan och detaljplan.

Enskilda väglagen, EVL, var i bruk fram till 1998 då anläggningslagen, AL, och lagen om förvaltning av samfälligheter, SFL, kom. EVL kom att ändras 1974 då AL och SFL togs i bruk. Nuvarande vägföreningar har sedan ombildats genom anläggningsförrättningar.

I en detaljplan ska det anges vem som är huvudman för allmänna platser. Allmänna platser är det som enligt detaljplanen ska vara allmänt tillgängligt, vanligtvis gator och park. Huvudmannaskapet avser vem som ansvarar för drift och underhåll av de allmänna platserna. Enligt byggnadslagen från 1947 gällde kommunalt huvudmannaskap för områden med stadsplan (Ånge) och enskilt huvudmannaskap för områden med byggnadsplan. När det gäller

delar av Alby så tog man där ut en särskild municipalskatt för väghållning som upphörde i samband med kommunsammanslagningen, vilket är anledningen till kommunal väghållning trots att det inte var stadsplan.

I plan- och bygglagen från 1987 ersattes Stadsplaner och Byggnadsplaner med detaljplaner där man kunde ha antingen kommunalt huvudmannaskap eller enskilt huvudmannaskap. Huvudregeln är kommunalt huvudmannaskap, vilket innebär att kommunen ska vara huvudman för allmänna platser.

I plan- och bygglagen från 2011 finns möjlighet att ha delat huvudmannaskap i detaljplaner. Detta innebär att en detaljplan kan ha både enskilt och kommunalt huvudmannaskap för allmänna platser t ex att gator har enskilt huvudmannaskap och grönområden med öppna dagvattensystem kommunalt huvudmannaskap. Enskilt huvudmannaskap betyder att det är ägarna till fastigheterna i området som har ansvaret för allmänna platser.

Vid en anläggningsförrättning beslutas vilka fastigheter som ska ingå och deras ansvarsförhållanden. En anläggningsförrättning innebär att man inrättar en gemensamhetsanläggning och får en ordnad förvaltning.

Gemensamhetsanläggning

En gemensamhetsanläggning är enligt anläggningslagen en anläggning som är gemensam för flera fastigheter och tillgodoser ett ändamål av stadigvarande betydelse för fastigheterna.

I en anläggningsförrättning beslutar Lantmäteriet om vad som ska ingå i gemensamhetsanläggningen, vilka fastigheter som ska ingå, vilka andelar fastigheterna ska få, hur förvaltningen ska ske samt när anläggningen ska vara utförd.

Andelstalen för en gemensamhetsanläggning fördelas på utförande respektive underhåll och drift. Avseende utförande ska fastighetens andelstal bestämmas utifrån vad som är skäligt med hänsyn till fastighetens nytta av anläggningen.

Kommunalt huvudmannaskap

Kommunalt huvudmannaskap innebär att kommunen är ansvarig för drift och underhåll av allmän plats. När kommunen är huvudman för allmänna platser inom en detaljplan så ges kommunen möjlighet att ta ut kostnader av fastighetsägarna i området för anläggande och förbättring av gator och andra anläggningar inom allmänna platser. Denna avgift kallas gatukostnadsersättning. Avgiften får avse kommunens kostnader för byggande och standardförbättringar avseende allmänna platser. Gatukostnadsersättningen får inte avse underhåll och driftskostnader.

Ersättning kan tas ut på två olika sätt. Huvudprincipen är områdesvis fördelning. Vid områdesfördelning så beräknas kostnaderna för allmänna platser och tillhörande anordningar inom ett område vars utsträckning beslutats av kommunen och fördelas på fastigheterna inom området. Ersättning får endast tas ut av fastighetsägarna om åtgärden är avsedd för att tillgodose områdets behov. Ersättning kan även tas ut enligt fördelning på gata. Detta används

då man ska förbättra eller anlägga en gata och ersättningen tas endast ut av fastigheterna utmed gatan.

Ändrat huvudmannskap

Det som ingår i gemensamhetsanläggningen regleras i lantmäteriets anläggningsbeslut. Om man ska göra förändringar avseende gemensamhetsanläggningens ändamål och lokalisering mm så måste det ske en omprövning hos Lantmäteriet.

Ska kommunen överta ansvaret från en samfällighetsförening krävs en detaljplaneändring där man ändrar huvudmannskapet i gällande detaljplaner. Lantmäteri-förrättning ska genomföras för att överlåta anläggningarna till kommunen där gemensamhetsanläggningarna och samfällighetsföreningarna upphävs.

Kostnaden för upprättandet av nya detaljplaner kan variera mycket beroende på områdets storlek och vilka övriga förändringar som kan komma att bli aktuella. Om kommunen övertar samfällighetsföreningar som har statsbidrag och huvudmannskapet ändras genom detaljplaneändring kommer Trafikverket inte att betala ut några driftbidrag för gatorna

Kostnadsuppskattning

Engångskostnader

Lantmäteriet tar betalt för det arbete man utför. Kostnaden beror på hur mycket man behöver arbeta med ärendet. Uppskattad förrättningskostnad för upphävande av vägförening överstiger 200 tkr per förening.

Ändring av detaljplaner för ändrat huvudmannskap inom respektive ort krävs och kostnaden är svår att förutsäga. Om ändringarna kan genomföras utan ett helt planförfarande kan kostnaden stanna under 200.000 kronor per ort, erfordras ny detaljplan kostnaden betydligt högre.

I sammanhanget är värt att nämna att Ånge kommuns kapacitet för planarbete idag är helt i anspråktagen och förväntas så vara ytterligare lång tid framåt.

Summa ”engångskostnader” 1,5 - 3 msek

Underhållsskuld

Förebyggande vägunderhåll som inte utförts brukar betecknas som anläggningens underhållsskuld. Det är det värde som borde tillförts anläggningen i form av löpande underhåll för att behålla anläggningens standard över tid.

Underhållsskulden är beräknad utifrån den nulägesanalys som gjordes under 2017 och som uppdaterats årligen därefter. Resultatet visar att skulden är TorpsHAMMAR 3,1 msek, Ljungaverk 5,0 msek, Fränsta 6,4 msek och Östavall 0,65 msek, totalt cirka 15,2 msek om vi planerar att ha en likvärdig standard i alla orter. Under 2024 genomförs ny analys och ett nytt nuläge kan beskrivas.

Underhållsskuld vägunderhåll 15,2 msek

Årlig driftkostnad vid nuvarande skötselnivå (exklusive personalkostnader)

Torpshammar	310 000
Fränsta	425 000
Ljungaverk	360 000
Östavall	100 000
Alby	80 000
Beläggningsunderhåll	1 000 000
Summa	2 275 000 kr

Kommunala bidrag

Summa 395 000 kr

Statliga bidrag

Summa 100 000 kr

Förvaltningens övervägande

Det råder ingen tvekan om att gator och vägar i Ånge kommun inte underhålls till den standard och kvalitet som är önskvärd. Bristerna i underhåll återfinns hos alla väghållare, oavsett om det gäller Ånge kommun, Trafikverket, vägföreningar eller enskilda väghållare.

Att inte vidmakthålla skicket på etablerad infrastruktur innebär kapitalförstöring och motverkar mål om god ekonomisk hushållning, en sanning som omfattar, i det här fallet, alla väghållare.

För de gator och vägar Ånge kommun är väghållare beräknas underhållsskulden till 8,4 msek.

Förutom ekonomi har vägunderhåll och skicket på tillgänglig infrastruktur betydelse för flera andra faktorer. Ortens attraktivitet och intryck påverkas självklart av hur välskötta och bra gator och vägar upplevs. Ett samhälles tillgänglighet bygger på att alla kan röra sig fritt och utan besvär, något som påverkas av i vilket skick gator, vägar, torg, gång- och cykelbanor befinner sig i. Ytterligare exempel går att beskriva, var och en kan använda sitt förstånd.

Sett i ljuset av att inga gator eller vägar i Ånge kommun underhålls till den nivå de borde står det klart att ett byte av ansvarig väghållare inte löser de problem motionären påtalar. Det är inte ambitionen som saknas hos varken Ånge kommun eller enskilda väghållare, gemensamt för båda är att det saknas resurser (i form av pengar och kompetens) för att vidmakthålla infrastrukturens skick och värde.

Att, som motionärens föreslår, flytta väghållaransvaret från vägföreningar till Ånge kommun lättar kanske på samvetet hos enskilda personer i föreningarnas styrelser men det gör inget

för vägunderhållet. För att åstadkomma en förändring behöver underhållet värderas om och ges rimliga resurser. Det gäller samma för Ånge kommun som de vägföreningar som omnämns i motionen.

Förvaltningen anser mot bakgrund av ovanstående att motionen bör avslås.